

บทที่ 4

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษาและครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง

4.1 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ทำการศึกษา

ในการพิจารณาลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา จะพิจารณาถึงความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ อาทิ ระบบการปลูกพืชหมุนเวียน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การตลาดสินค้าเกษตร และการรวมกลุ่มทางการเกษตรในพื้นที่ดังนี้

1). ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

- ระบบการเพาะปลูก มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี โดยในฤดูฝนมีการปลูกข้าว นาปี เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะปลูกพืชผักพืชไร่ในช่วงฤดูหนาว อาทิ มะเขือเทศ หอม กระเทียม กะหล่ำปลี และมันฝรั่ง ส่วนในฤดูแล้งตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงมิถุนายนในพื้นที่อยู่ในเขตชลประทานจะปลูกข้าวนาปรัง ในอดีตการปลูกพืชหมุนเวียนภายหลังการปลูกข้าวนาปีจะมีการปลูกยาสูบ แต่ในปัจจุบันเกษตรกรนิยมที่จะปลูกมะเขือเทศและมันฝรั่ง ทั้งนี้เพราะเกษตรกรได้รับการส่งเสริมจากโรงงานแปรรูปผลผลิตให้ทำการเกษตรแบบข้อตกลง (contract framing) โดยที่โรงงานจะเป็นผู้จัดหาเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงมาขายให้แก่เกษตรกรและจะประกันราคารับซื้อผลผลิตของเกษตรกร เพื่อนำเข้าสู่การแปรรูปในโรงงานต่อไป

- แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สำคัญมี 2 แหล่ง คือ น้ำฝน และแหล่งน้ำจากระบบชลประทาน โดยการทำนาปีจะอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ส่วนการเพาะปลูกพืชหมุนเวียนอื่น ๆ หลังการทำนาปีจะใช้น้ำจากระบบชลประทาน

- การตลาดสินค้าเกษตร การซื้อขายข้าวนาปีจะมีน้อยเพราะส่วนใหญ่เกษตรกรจะปลูกไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน แต่สำหรับข้าวนาปรังจะมีพ่อค้าภายในหมู่บ้านมารับซื้อที่ฟาร์ม เช่นเดียวกับหอม กระเทียม และกะหล่ำปลี ส่วนมันฝรั่งนั้น เกษตรกรบางส่วนจะขนส่งไปขายยังโรงงานแปรรูปที่อยู่ห่างจากภูมิลำเนาประมาณ 2 กิโลเมตรด้วยตนเอง และเกษตรกรบางส่วนจะรวมกลุ่มกันขนส่งไปยังโรงงานแปรรูป สำหรับมะเขือเทศจะมีนายทุนในหมู่บ้านมารับซื้อผลผลิตเพื่อคัดแยกเกรด ก่อนจะส่งเข้าโรงงานแปรรูป

- การรวมกลุ่มทางการเกษตร การรวมกลุ่มทางการเกษตรที่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน คือ การรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร โดยสหกรณ์จะมีบทบาทในการระดมเงินออมจากสมาชิกที่เป็นครัวเรือนเกษตรกร และจัดสรรเงินกู้ให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรที่มีความต้องการกู้ยืม

นอกเหนือจากบทบาทการระดมเงินออมและการกระจายเงินทุนแก่ภาคเกษตรแล้ว สหกรณ์การเกษตรยังมีบทบาทในการกระจายข่าวสารข้อมูลทางเกษตรไปยังครัวเรือนสมาชิก และยังเป็นแกนในการจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์แก่สมาชิกด้วย สำหรับการรวมกลุ่มที่มีใช้การเกษตรนั้น ในหมู่บ้านต่าง ๆ ยังมีการรวมกลุ่มจัดตั้งชมรมฌาปนกิจสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน

2). ตำบลป่าติ้ว อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

- ระบบเพาะปลูก การเพาะปลูกพืชหมุนเวียนในพื้นที่ประกอบด้วยการทำนาปีในฤดูฝน ในช่วงเวลาดังแต่เดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน หลังจากนั้นจะมีการปลูกพืชไร่ อาทิ ถั่วเหลือง และกระเทียม และข้าวโพด นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชอื่น ๆ อาทิ มะเขือเทศ กะหล่ำปลี ผักคะน้า และพริก เป็นต้น ระยะเวลาในการเพาะปลูกจะขึ้นอยู่กับประเภทของพืชหมุนเวียน โดยถ้าเป็นถั่วเหลืองหรือกระเทียมจะเริ่มต้นในช่วงเดือนมกราคมถึงพฤษภาคม แต่สำหรับการปลูกข้าวโพดจะใช้เวลานานกว่าการปลูกถั่วเหลืองและกระเทียม โดยเฉลี่ยการเก็บเกี่ยวถั่วเหลืองหนึ่งครั้งจะสามารถปลูกและเก็บเกี่ยวข้าวโพดได้ถึง 2 ครั้ง (จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่) ส่วนการปลูกพืชผักอื่น ๆ ระยะเวลาการเพาะปลูกและจำนวนครั้งในการเพาะปลูกจะขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ และแหล่งน้ำธรรมชาติ ส่วนในฤดูแล้งในพื้นที่ที่ใกล้แหล่งน้ำจะมีการปลูกพืชผัก อาทิ มะเขือเทศ กะหล่ำปลี และพริก เป็นต้น ส่วนการทำนาปรังในพื้นที่จะมีน้อยมาก ทั้งนี้เพราะปริมาณน้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติไม่เพียงพอ

- แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร แหล่งน้ำที่ใช้สำหรับทำนาปีจะอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ส่วนแหล่งน้ำสำหรับปลูกพืชหมุนเวียนจะอาศัยลำเหมืองซึ่งเป็นแหล่งน้ำจากธรรมชาติ สำหรับการ

เพาะปลูก โดยใช้น้ำบาดาลมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

- การตลาดสินค้าเกษตร การซื้อขายผลผลิตจะมีพ่อค้าเร่ไปรับซื้อสินค้าเกษตรจากครัวเรือนเกษตรกร เช่น ข้าวและกระเทียม ซึ่งพ่อค้าเร่จะเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันทำหน้าที่ในการรวบรวมผลผลิตให้ได้จำนวนมากเพื่อจำหน่ายต่อยังพ่อค้าคนกลางในตัวเมือง ส่วนการซื้อขายผลผลิตประเภทถั่วเหลืองและข้าวโพด เกษตรกรจะนำไปขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่อยู่ในตัวอำเภอ ซึ่งมีระยะห่างจากภูมิลำเนาประมาณ 3 กิโลเมตร โดยเกษตรกรบางกลุ่มจะขนส่งเอง บางกลุ่มจะรวบรวมกันหรือฝากกัน ไปขายให้กับพ่อค้าในเมือง ส่วนพืชผักเกษตรกรบางส่วนจะขายให้กับพ่อค้าเร่ในหมู่บ้าน และบางส่วนจะนำไปขายที่ตลาดสดในเขตตัวอำเภอ

- การรวมกลุ่มทางการเกษตร การรวมกลุ่มทางการเกษตรในรูปของสหกรณ์การเกษตรหรือกลุ่มออมทรัพย์ ยังไม่เป็นรูปธรรมเด่นชัดในพื้นที่ตำบลป่าติ้วแต่อย่างใด สำหรับการรวมกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ได้แก่การรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน

3). ตำบลชมภู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

- ระบบการเพาะปลูก การเพาะปลูกพืชหลักสำคัญที่หมุนเวียนตลอดทั้งปี ประกอบด้วย ข้าวนาปี กระเทียม ถั่วลิสง มะเขือเทศ ยาสูบ และข้าวนาปรัง โดยฤดูกาลเพาะปลูกข้าวนาปีจะเริ่มในช่วงฤดูฝนตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนพฤศจิกายน หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวนาปีแล้วจะมีการเพาะปลูกกระเทียมและถั่วลิสง และในบางพื้นที่ปลูกยาสูบในช่วงฤดูหนาวตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ ส่วนในฤดูแล้งหากพื้นที่ที่อยู่ใกล้คลองส่งน้ำชลประทานจะมีการทำนาปรัง นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่ปลูกมะเขือเทศเพียงอย่างเดียวระหว่างหลังฤดูการทำนาปีในแต่ละฤดูกาล อย่างไรก็ตามในพื้นที่ตำบลชมภู ไม่ปรากฏการทำสวนผลไม้อย่างชัดเจน

- แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ในเขตพื้นที่เพาะปลูกในตำบลชมภูส่วนใหญ่อยู่ในเขตชลประทานมีน้ำจากคลองส่งน้ำชลประทานไหลตลอดปี ซึ่งน้ำจากชลประทานจะถูกนำไปใช้ในการเพาะปลูกพืชหมุนเวียนต่าง ๆ ทั้งพืชไร่และพืชผักอื่น ๆ ส่วนการทำนาปีจะอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก

- การตลาดสินค้าเกษตร การซื้อขายผลผลิตการเกษตรประเภทข้าวจะมีพ่อค้าเร่ในหมู่บ้านมารับซื้อเพื่อรวบรวมเพื่อขายต่อให้กับโรงสี ส่วนกระเทียมนั้นพ่อค้าเร่จะซื้อเพื่อรวบรวมคัดแต่ง มีดกุก คัดเกรด เพื่อขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่อยู่ในเมืองโดยที่พ่อค้าคนกลางจะส่งไปจำหน่ายในเขตกรุงเทพมหานครอีกทอดหนึ่ง เช่นเดียวกับถั่วลิสงที่มีพ่อค้ามารับซื้อถึงครัวเรือนเกษตรกร เพื่อนำไปคัดแยกเกรดแล้วส่งต่อไปยังพ่อค้าคนกลางในเมือง สำหรับพืชผักประเภทกะหล่ำปลี แดงกวา พริก หรือผักต่าง ๆ นั้น เกษตรกรจะนำไปขายด้วยตนเองที่ตลาดในเขตตัวเมือง ทางด้านการตลาดของมะเขือเทศ การซื้อขายจะเป็นไปตามสัญญาที่เกษตรกรทำกับโรงงานผลิตซอสมะเขือเทศ กล่าวคือโรงงานจะเป็นผู้จัดหา เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงให้กับเกษตรกร โดยที่เกษตรกรจะต้องขายผลผลิตให้แก่โรงงาน ซึ่งจะมีรถจากโรงงานมารับผลผลิตจากฟาร์มทุกวัน

- การรวมกลุ่มทางการเกษตร มีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ออมทรัพย์การเกษตร โดยบทบาทของสหกรณ์จะทำหน้าที่หลักในการระดมเงินออมจากสมาชิกเพื่อกระจายให้ครัวเรือนสมาชิกที่ขาดแคลนเงินทุนในการทำการเกษตร นอกเหนือจากการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ออมทรัพย์การเกษตรแล้ว แต่ละหมู่บ้านยังมีการรวมกลุ่มจัดตั้งชมรมฌาปนกิจสงเคราะห์ภายในหมู่บ้านเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากการสูญเสียของสมาชิกในครัวเรือน

4). ตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

- ระบบการเพาะปลูก มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปีโดยจะทำนาปีในช่วงฤดูฝนตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน หลังจากนั้นจะทำการปลูกพืชหมุนเวียน อาทิ หอม กระเทียม กะหล่ำปลี มะเขือเทศ และพริก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทำสวนลำไย ซึ่งเกษตรกรจะต้องใช้เวลาดูแลตลอดทั้งปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงกันยายน ซึ่งเป็นช่วงที่ลำไยเริ่มติดผลไปจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไย จากการสัมภาษณ์เกษตรกรระบุว่า การปลูกพืชหมุนเวียนภายหลังการ

ทำนามีความสำคัญน้อยลงเพราะน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมีน้อยลง เกษตรกรจึงได้เปลี่ยนมาทำสวนลำไยแทนโดยอาศัยน้ำจากการเจาะบ่อน้ำบาดาล ส่วนการทำนาปีที่มืออยู่ในพื้นที่ลดจำนวนลงเพราะปัญหาการขาดแคลนนํ้าในการเพาะปลูก

- แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จะอาศัยน้ำฝนในการทำนาปี และอาศัยน้ำบาดาลในการปลูกพืชหมุนเวียนและทำสวนลำไย

- การตลาดสินค้าเกษตร การผลิตข้าวส่วนใหญ่นำไปใช้ในการบริโภคในครัวเรือน ส่วนกระเทียมนั้นจะมีพ่อค้าเร่ภายในหมู่บ้านมารับซื้อถึงครัวเรือน แล้วทำการรวบรวมผลผลิต คัดแต่งมัดจุก คัดเกรด แล้วจำหน่ายต่อให้กับพ่อค้าคนกลางในเขตอำเภอบ้านโฮ้ง บางส่วนเข้ามาจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในตัวจังหวัด สำหรับผลผลิตลำไยในฤดูกาลเก็บเกี่ยวเกษตรกรบางส่วนจะนำไปขายยังจุดรับซื้อที่จะเข้ามาตั้งชั่วคราวในหมู่บ้าน โดยที่จุดรับซื้อชั่วคราวเหล่านี้จะรวบรวมผลผลิตส่งยังจุดรวมรายใหญ่เพื่อบรรจุรถห้องเย็นส่งจำหน่ายทั่วประเทศ แต่มีบางส่วนทำการขายเขียว(bedging) โดยจะขายผลผลิตทั้งที่เป็นดอกหรือติดผลอ่อนให้กับนายหน้าเพื่อจะเก็บเกี่ยวในเวลาที่เกิดผลผลิตแก่เต็มที่

- การรวมกลุ่มทางการเกษตร การรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นจะมีเฉพาะกลุ่มสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ในหมู่บ้าน แต่สำหรับการรวมกลุ่มทางการเกษตรอื่น ๆ อาทิ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์ ไม่ปรากฏแต่อย่างใด

4.2 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนตัวอย่าง

ในการศึกษาได้เลือกกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรรม โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นหลายชั้นตอน (multi stratified random sampling) และได้ครัวเรือนตัวอย่างในการศึกษาทั้งหมดจำนวน 320 ครัวเรือน ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทั่วไปของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างจะจำแนกออกเป็น 4 ส่วน คือ ในส่วนแรกเป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับครัวเรือนตัวอย่าง ส่วนที่สองเป็นข้อมูลทางด้านรายได้ รายจ่ายของครัวเรือน และการถือครองทรัพย์สินของครัวเรือน ส่วนที่สามเป็นข้อมูลการออมทรัพย์ของครัวเรือน และส่วนสุดท้ายเป็นข้อมูลความรู้ความเข้าใจและปัญหาในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

1). ลักษณะทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือน

ลักษณะทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 63.4 มีอายุระหว่าง 46-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.6 โดยที่หัวหน้าครัวเรือนเกือบ

ทั้งหมด (ร้อยละ 94.7) มีสถานภาพสมรสแต่งงาน และมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็น ร้อยละ 74.4 (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ลักษณะทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือน

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	203	63.4
หญิง	117	36.6
รวม	320	100.0
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	6	1.9
30 - 45 ปี	130	40.6
46 - 60 ปี	162	50.6
สูงกว่า 60 ปี ขึ้นไป	22	6.9
รวม	320	100.0
สถานภาพสมรส		
โสด	9	2.8
แต่งงาน	303	94.7
แยกกันอยู่/หม้าย/หย่าร้าง	8	2.5
รวม	320	100.0
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เข้ารับการศึกษ	37	11.6
ประถมศึกษา	238	74.4
สูงกว่าประถมศึกษา	45	14.0
รวม	320	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

2). จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิก 4-5 คน คิดเป็นร้อยละ 56.6 เมื่อพิจารณาอายุของสมาชิกในครัวเรือนพบว่าในครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดนั้นประกอบด้วยครัวเรือนที่มีสมาชิก

ที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี จำนวน 102 ครวเรือน (ร้อยละ 31.9 ของครวเรือนทั้งหมด) สมาชิกที่มีอายุระหว่าง 6-14 ปี จำนวน 161 ครวเรือน (ร้อยละ 50.3 ของครวเรือนทั้งหมด) ครวเรือนที่มีสมาชิกเพศชายที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี จำนวน 104 ครวเรือน (ร้อยละ 32.5 ของครวเรือนทั้งหมด) และครวเรือนที่มีสมาชิกเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี จำนวน 74 ครวเรือน (ร้อยละ 23.1 ของครวเรือนทั้งหมด) (ตารางที่ 4.2 และ 4.3)

ตารางที่ 4.2 จำนวนสมาชิกในครวเรือน

สมาชิกในครวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1-3 คน	74	23.1
4-5 คน	181	56.6
6-7 คน	63	19.7
มากกว่า 7 คน ขึ้นไป	2	0.6
รวม	320	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

ตารางที่ 4.3 เพศและอายุของสมาชิกในครัวเรือน

เพศและอายุของสมาชิกในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 6 ปี		
ไม่มี	218	68.1
มี	102	31.9
รวม	320	100.0
6-14 ปี		
ไม่มี	159	49.7
มี	161	50.3
รวม	320	100.0
15-25 ปี เพศชาย		
ไม่มี	213	67.5
มี	107	32.5
รวม	320	100.0
15-25 ปี เพศหญิง		
ไม่มี	246	76.9
มี	74	23.1
รวม	320	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

(3) กิจกรรมการเกษตร และการเข้าร่วมกลุ่มการเกษตร

ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบกิจกรรมหลักในภาคเกษตรด้วยการทำนา คิดเป็นร้อยละ 64.7 ส่วนกิจกรรมรองในภาคเกษตรส่วนใหญ่จะทำสวนผักและทำไร่มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 38.8 และ 37.8 ตามลำดับ และครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 71.5 ถู้อครองที่ดินเพื่อการทำการเกษตรประมาณ 2-5 ไร่ ซึ่งการถือครองที่ดินจะนับรวมทั้งที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของครัวเรือนและที่ดินจากการเช่าเพื่อทำการเกษตรด้วย ทางด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรนั้นพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 66.3 อาศัยแหล่งน้ำจากน้ำฝนและน้ำจากชลประทาน สำหรับการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมการเกษตรของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 35.6 เป็นสมาชิกธนาคาร

เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ชกศ.) และร้อยละ 39.1 เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร ส่วนการได้รับการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรวมภายในหมู่บ้านโดยภาครัฐหรือเอกชน พบว่า ครึ่งเรือน ร้อยละ 46.9 ได้รับการส่งเสริมอาชีพและร้อยละ 53.1 ไม่ได้รับการส่งเสริมแต่อย่างใด (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 กิจกรรมการเกษตรและการรวมกลุ่มทางการเกษตร

กิจกรรมและการรวมกลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมการเกษตรหลัก		
ทำสวนผัก	10	3.1
ทำนา	207	64.7
ทำไร่	63	19.7
ทำสวนผลไม้	40	12.5
รวม	320	100.0
การส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรวม		
จากหน่วยงานรัฐ/เอกชน		
ไม่ได้รับการส่งเสริม	170	53.1
ได้รับการส่งเสริม	150	46.9
รวม	320	100.0

ตารางที่ 4.4 (ต่อ) กิจกรรมการเกษตรและการรวมกลุ่มทางการเกษตร

กิจกรรมและการรวมกลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมการเกษตรรอง		
ทำสวนผัก	124	38.8
ทำนา	4	1.3
ทำไร่	121	37.8
ทำสวนผลไม้	43	13.4
เลี้ยงสัตว์/ประมง	2	0.6
อื่น ๆ อาทิ รับจ้าง	26	8.1
รวม	320	100.0
การถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน		
ต่ำกว่า 2 ไร่	36	11.3
2-5 ไร่	229	71.5
5.1-10 ไร่	41	12.8
10 ไร่ขึ้นไป	14	4.4
รวม	320	100.0
แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร		
น้ำฝนอย่างเดียว	7	2.2
น้ำฝนและน้ำจากชลประทาน	212	66.3
น้ำฝนและน้ำบาดาล	72	22.5
น้ำฝนและบ่อเก็บน้ำของตนเอง	2	0.6
อื่น ๆ อาทิ ห้วย ลำธาร ลำเหมืองสาธารณะ	27	8.4
รวม	320	100.0
การเข้าร่วมกลุ่มการเกษตร		
ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มใดเลย	81	25.3
สมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร	125	39.1
สมาชิกกลุ่มลูกค้า รทส.	114	35.6
สมาชิกกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	0	0.0
รวม	320	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

4). ระยะทางระหว่างภูมิลำเนาถึงแหล่งการค้า และการประกันสุขภาพ

ระหว่างภูมิลำเนาแหล่งการค้าที่สำคัญของครัวเรือนเกษตร พบว่า ครัวเรือนเกษตรร้อยละ 57.8 มีภูมิลำเนาห่างจากตลาดอยู่ระหว่าง 0-5 กิโลเมตร และร้อยละ 42.5 มีภูมิลำเนาห่างจากสถาบันการเงินอยู่ระหว่าง 0-5 กิโลเมตร ทางด้านขนส่งผลผลิตไปขายยังตลาดสินค้าเกษตรนั้น ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.0) มีพ่อค้ามารับซื้อที่ฟาร์ม มีเพียงร้อยละ 23.4 ที่เกษตรกรขนส่งผลผลิตไปขายยังตลาดเอง สำหรับการเป็นสมาชิกการประกันสุขภาพนั้นรวมทั้งการถือครองกรรมสิทธิ์ประกันชีวิต กรรมสิทธิ์ประกันสุขภาพ และการเป็นสมาชิกบัตรสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ครัวเรือนเกษตรร้อยละ 54.4 ที่เป็นสมาชิกการประกันสุขภาพ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ระยะทางระหว่างภูมิลำเนาถึงแหล่งการค้าและการประกันสุขภาพ

ระยะทางและการประกันสุขภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ระยะทางจากภูมิลำเนาถึงตลาดสินค้าเกษตร		
0-5 กิโลเมตร	185	57.8
5.1-10 กิโลเมตร	79	24.7
มากกว่า 10 กิโลเมตร	56	17.5
รวม	320	100.0
ระยะทางจากภูมิลำเนาถึงสถาบันการเงิน		
0-5 กิโลเมตร	136	42.5
5.1-10 กิโลเมตร	75	23.4
มากกว่า 10 กิโลเมตรขึ้นไป	109	34.1
รวม	320	100.0
การขนส่งผลผลิตไปยังตลาดสินค้าเกษตร		
มีพ่อค้ามารับซื้อที่ฟาร์ม	224	70.0
มีการรวมกลุ่มกันขนส่งไปยังตลาด	8	2.5
เกษตรกรขนส่งไปยังตลาดเอง	75	23.4
มีโรงงานแปรรูปมารับซื้อผลผลิต	11	3.5
อื่น ๆ อาทิ ฝากญาติที่น้องขนส่ง	2	0.6
รวม	320	100.0

ตารางที่ 4.5 (ต่อ) ระยะทางระหว่างภูมิลำเนาถึงแหล่งการค้าและการประกันสุขภาพ

ระยะทางและการประกันสุขภาพ	จำนวน	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกการประกันสุขภาพ		
ไม่เป็นสมาชิก	146	45.6
เป็นสมาชิก กรมธรรม์ประกันชีวิต/สุขภาพ /สมาชิกบัตรสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข	174	54.4
รวม	320	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

4.2.2 รายได้รายจ่าย และการถือครองสินทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

1). รายได้ของครัวเรือนและแหล่งที่มาของรายได้จากกิจกรรมการเกษตร

ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 50,001 - 100,000 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 39.69 รองลงมาร้อยละ 38.44 มีรายได้เฉลี่ยต่อปีอยู่ระหว่าง 25,000 - 50,000 บาท สำหรับแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือนเกษตรพบว่าในครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดนั้นประกอบด้วย ครัวเรือนที่มีรายได้จากการปลูกข้าวทั้งนาปีและนาปรัง จำนวน 221 ครัวเรือน (ร้อยละ 69.1 ของครัวเรือนทั้งหมด) ครัวเรือนที่มีรายได้จากการปลูกพืชผัก (อาทิ กระหล่ำปลี ผักกาดขาว มะเขือเทศ กระหล่ำดอก เป็นต้น) จำนวน 141 ครัวเรือน (ร้อยละ 44.1 ของครัวเรือนทั้งหมด) ครัวเรือนที่มีรายได้จากการปลูกพืชไร่ (อาทิ หอม กระเทียม ข้าวโพด ถั่วเหลือง เป็นต้น) จำนวน 233 ครัวเรือน (ร้อยละ 72.8 ของครัวเรือนทั้งหมด) ครัวเรือนที่มีรายได้จากการปลูกไม้ผล (อาทิ มะม่วง ลำไย ลิ้นจี่ เป็นต้น) จำนวน 101 ครัวเรือน (ร้อยละ 31.6 ของครัวเรือนทั้งหมด) ครัวเรือนที่มีรายได้จากการทำปศุสัตว์และประมง รวมทั้งการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรจำนวน 28 ครัวเรือน (ร้อยละ 8.8 ของครัวเรือนทั้งหมด) และครัวเรือนที่มีรายได้จากการรับจ้างในภาคการเกษตรจำนวน 222 ครัวเรือน (ร้อยละ 69.4 ของครัวเรือนทั้งหมด) และเมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ยต่อปีจากกิจกรรมในภาคการเกษตร เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ รายได้ที่มาจากการปลูกไม้ผล (\bar{x} = 38,659.70 บาท) รายได้ที่มาจากการปลูกพืชผัก (\bar{x} = 33,214.54 บาท) รายได้ที่มาจากการทำนาปีและนาปรัง (\bar{x} = 18,854.16 บาท) รายได้ที่มาจากการปลูกพืชไร่ (\bar{x} = 18,348.86 บาท) รายได้ที่มาจากการรับจ้างทำงานในภาคเกษตร (\bar{x} = 17,961.88 บาท) และรายได้ที่มาจากการทำปศุสัตว์/ประมงรวมถึงการแปรรูปผลผลิตของการเกษตร (\bar{x} = 2,467.81 บาท) (ตารางที่ 4.6 และ 4.7)

ตารางที่ 4.6 รายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนจากกิจกรรมการเกษตร

รายได้ของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 25,000 บาท	17	5.31
25,000 - 50,000 บาท	123	38.44
50,001 - 100,000 บาท	127	39.69
100,000 บาทขึ้นไป	53	16.56
รวม	320	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

ตารางที่ 4.7 แหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือนเกษตรกร

แหล่งที่มาของรายได้	จำนวน	ร้อยละ
การทำงานปีและนาปรัง		
ไม่มี	99	30.9
มี	221	69.1
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 18,854.16 บาท		
การปลูกพืชผัก		
ไม่มี	179	55.9
มี	141	44.1
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 33,214.54 บาท		
การปลูกพืชไร่		
ไม่มี	87	27.2
มี	233	72.8
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 18,348.86 บาท		

ตารางที่ 4.7 (ต่อ) แหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือนเกษตรกร

แหล่งที่มาของรายได้	จำนวน	ร้อยละ
การปลูกไม้ผล		
ไม่มี	219	68.4
มี	101	31.6
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 38,659.70 บาท		
การทำปศุสัตว์/ประมง และการแปรรูปผลผลิต		
การเกษตร		
ไม่มี	292	91.3
มี	28	8.8
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 2,467.81 บาท		
การรับจ้างทำงานในภาคเกษตร		
ไม่มี	98	30.6
มี	222	69.4
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 17,961.88 บาท		
ที่มา : จากการศึกษา		

2). รายจ่ายของครัวเรือนและแหล่งที่มาของรายจ่ายของครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายจ่ายเฉลี่ยระหว่าง 50,001 - 10,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 58.7 รองลงมาร้อยละ 19.1 มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อปีมากกว่า 100,000 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 19.7 สำหรับแหล่งที่มาของรายจ่ายครัวเรือนเกษตรกรประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายการบริโภคในชีวิตประจำวัน ค่าใช้จ่ายการศึกษา ค่าใช้จ่ายการผ่อนชำระหนี้เช่าซื้อสินค้า ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมการเกษตร ค่าใช้จ่ายในการป้องกันและรักษาโรค และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อาทิ การทำบุญ บริจาค บันเทิง และการพักผ่อนหย่อนใจ

จากการสำรวจพบว่า ครัวเรือนทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) มีค่าใช้จ่ายในการบริโภค และค่าใช้จ่ายในกิจกรรมการเกษตร (ประกอบด้วย การปรับปรุงดิน กล้าพันธุ์ ปุ๋ย ยาปราบวัชพืช/ศัตรูพืช

วัคซีนป้องกันโรค การแปรรูปผลผลิตเบื้องต้น และค่าจ้างแรงงานในกิจกรรมเกษตร) รวมถึงค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อาทิ การทำบุญบริจาคทาน บันเทิง และการพักผ่อนหย่อนใจ ส่วนครัวเรือนจำนวน 209 ครัวเรือน (ร้อยละ 65.3 ของครัวเรือนทั้งหมด)มีค่าใช้จ่ายในการศึกษา ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายการผ่อนชำระหนี้เช่าซื้อสินค้ามีจำนวน 90 ครัวเรือน(ร้อยละ 28.1 ของครัวเรือนทั้งหมด) และครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายในการรักษาและป้องกันโรคมียังมีจำนวน 52 ครัวเรือน (ร้อยละ 16.3 ของครัวเรือนทั้งหมด)

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ของครัวเรือนเกษตรกรรมเฉลี่ยต่อปี เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ค่าใช้จ่ายจากการบริโภคในชีวิตประจำวัน (\bar{x} = 34,709.09 บาท) ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมการเกษตร (\bar{x} = 16,822.31 บาท) ค่าใช้จ่ายในการผ่อนชำระหนี้เช่าซื้อสินค้า (\bar{x} = 13,180.55 บาท) ค่าใช้จ่ายในการศึกษา (\bar{x} = 7,831.19 บาท) ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อาทิ การทำบุญบริจาคทาน บันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจ (\bar{x} = 2,276.05 บาท) และค่าใช้จ่ายในการป้องกันและรักษาโรค (\bar{x} = 1,566.95 บาท) (ตารางที่ 4.8 และ 4.9)

ตารางที่ 4.8 รายจ่ายเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรกร

รายจ่ายของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 25,000 บาท	8	2.5
25,000 - 50,000 บาท	61	19.1
50,001 - 100,000 บาท	188	58.7
มากกว่า 100,000 บาทขึ้นไป	63	19.7
รวม	320	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

ตารางที่ 4.9 แหล่งที่มาของรายจ่ายครัวเรือนเกษตรกร

แหล่งที่มาของรายจ่าย	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายการบริโภค		
ไม่มี	0	0.0
มี	320	100.0
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 34,709.09 บาท		
ค่าใช้จ่ายการศึกษา		
ไม่มี	111	34.7
มี	209	65.3
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 7,831.19 บาท		
ค่าใช้จ่ายการผ่อนชำระหนี้เช่าซื้อสินค้า		
ไม่มี	230	71.9
มี	90	28.1
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 13,180.55 บาท		
ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมการเกษตร		
ไม่มี	0	0.0
มี	320	100.0
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 16,822.31 บาท		
ค่าใช้จ่ายการป้องกันและรักษาโรค		
ไม่มี	268	83.8
มี	52	16.3
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 1,566.95 บาท		
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อาทิ การทำบุญ บริจาคทาน บันเทิง และการพักผ่อนหย่อนใจ		
ไม่มี	0	0.0
มี	320	100.0
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 2,276.05 บาท		

ที่มา : จากการศึกษา

3). การถือครองทรัพย์สินของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง

การถือครองทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจะพิจารณาสินทรัพย์หลักกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งสินทรัพย์ทุนทางการเกษตร (capital goods) ประกอบด้วย บ้านและที่ดินเพื่อการเกษตร อาคาร โรงงาน โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนเก็บผลผลิตการเกษตร พันธุ์สัตว์เลี้ยง เครื่องใช้ไฟฟ้า ยานพาหนะ เครื่องจักรกลการเกษตร และสินทรัพย์อื่น ๆ อาทิ เตาแก๊ส จักรเย็บผ้า และปั้มน้ำ เป็นต้น โดยครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีการถือครองทรัพย์สินต่าง ๆ ดังนี้

ครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) มีบ้านและที่ดินเพื่อการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 63 ครัวเรือน (ร้อยละ 19.7 ของครัวเรือนทั้งหมด) มีอาคาร โรงงาน โรงเลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนเก็บผลผลิตการเกษตร และมีครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 6 ครัวเรือน (ร้อยละ 1.9 ของครัวเรือนทั้งหมด) มีพันธุ์สัตว์เลี้ยง ทางด้านการถือครองสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 312 ครัวเรือน (ร้อยละ 97.5 ของครัวเรือนทั้งหมด) มีการครอบครองสินทรัพย์ประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า ครัวเรือนที่มียานพาหนะมีจำนวน 306 ครัวเรือน (ร้อยละ 95.6 ของครัวเรือนทั้งหมด) ส่วนครัวเรือนที่มีเครื่องจักรกลการเกษตร (อาทิ รถไถนา รถไถนาเดินตาม เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า เป็นต้น) มีจำนวน 212 ครัวเรือนหรือคิดเป็นร้อยละ 66.2 ของครัวเรือนทั้งหมด สำหรับครัวเรือนที่มีสินทรัพย์ประเภทอื่น ๆ อาทิ เตาแก๊ส จักรเย็บผ้า และเครื่องปั้มน้ำ เป็นต้น มีจำนวน 302 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 94.4 ของครัวเรือนทั้งหมด

เมื่อพิจารณามูลค่าทรัพย์สินที่ถือครองของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มูลค่าบ้านและที่ดินถือครองเพื่อการเกษตร ($\bar{x} = 728,521.25$ บาท) ยานพาหนะ ($\bar{x} = 51,328.55$ บาท) อาคาร โรงงาน โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนเก็บผลผลิตการเกษตร ($\bar{x} = 22,758.75$ บาท) เครื่องจักรกลการเกษตร ($\bar{x} = 20,285.08$ บาท) เครื่องใช้ไฟฟ้า ($\bar{x} = 18,120.09$ บาท) สินทรัพย์อื่น ๆ เช่น เตาแก๊ส จักรเย็บผ้า เครื่องปั้มน้ำ ($\bar{x} = 4,661.01$ บาท) และพันธุ์สัตว์เลี้ยง ($\bar{x} = 2,099.73$ บาท) (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 การถือครองทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร

การถือครองทรัพย์สิน	จำนวน	ร้อยละ
เครื่องจักรกลการเกษตร		
ไม่มี	108	33.8
มี	212	66.2
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 20,285.08 บาท		

ตารางที่ 4.10 (ต่อ) การถือครองทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร

การถือครองทรัพย์สิน	จำนวน	ร้อยละ
บ้านและที่ดิน		
ไม่มี	0	0.0
มี	320	100.0
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 728,521.25 บาท		
อาคาร/โรงงาน และโรงเรือนเก็บผลผลิตการเกษตร		
ไม่มี	257	80.3
มี	63	19.7
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 22,758.75 บาท		
พันธุ์สัตว์เลี้ยง		
ไม่มี	314	98.1
มี	6	1.9
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 2,099.73 บาท		
เครื่องใช้ไฟฟ้า		
ไม่มี	8	2.5
มี	312	97.5
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 18,120.09 บาท		
ยานพาหนะ		
ไม่มี	14	4.4
มี	306	95.6
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 51,328.55 บาท		

ตารางที่ 4.10 (ต่อ) การถือครองทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร

การถือครองทรัพย์สิน	จำนวน	ร้อยละ
สินค้าถาวรอื่นๆ อาทิ เตาแก๊ส จักรเย็บผ้า ปัมพ์น้ำ		
ไม่มี	18	5.6
มี	302	94.4
รวม	320	100.0
ค่าเฉลี่ย 4,661.01 บาท		

ที่มา : จากการศึกษา

4.2.3 การออมทรัพย์และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

1). การออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

รูปลักษณะการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่จะออมทรัพย์กับสหกรณ์เกษตรกรหรือกลุ่มออมทรัพย์ภายในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 43.4 รองลงมามีการออมทรัพย์กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) คิดเป็นร้อยละ 33.4 ส่วนการออมทรัพย์กับธนาคารพาณิชย์มีเพียงร้อยละ 21.3 และการออมทรัพย์ในรูปแบบอื่นๆ อาทิ การปล่อยเงินกู้ มีจำนวนร้อยละ 1.9 เท่านั้น (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 สถาบันการเงินที่ครัวเรือนเกษตรกรออมทรัพย์

สถาบันการเงิน	จำนวน	ร้อยละ
สหกรณ์การเกษตร/กลุ่มออมทรัพย์	139	43.4
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	107	33.4
ธนาคารพาณิชย์	68	21.3
สถาบันการเงินอื่น ๆ	0	0.0
อื่น ๆ อาทิ การปล่อยเงินกู้	6	1.9
รวม	320	100.00

ที่มา : จากการศึกษา

ส่วนเหตุผลในการเลือกออมทรัพย์กับสถาบันการเงินต่าง ๆ นั้น ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่า มีความสะดวกในการฝากและถอนเงินคิดเป็นร้อยละ 44.7 รองลงมาร้อยละ 33.4

ให้เหตุผลว่าเพื่อให้ได้สิทธิในการกู้ยืม และร้อยละ 13.1 ให้เหตุผลว่าสถาบันการเงินมีชื่อเสียงมานาน เป็นที่น่าไว้วางใจ สำหรับครัวเรือนที่ระบุว่าออมทรัพย์กับสถาบันการเงินเพราะได้รับอัตราดอกเบี้ยสูง มีเพียงร้อยละ 6.6 เท่านั้น (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 เหตุผลในการเลือกออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน

เหตุผลในการเลือกออมทรัพย์	จำนวน	ร้อยละ
สถาบันการเงินให้อัตราดอกเบี้ยสูง	21	6.6
เพื่อใช้สิทธิในการกู้ยืม	107	33.4
มีความสะดวกในการฝากและถอน	143	44.7
สถาบันการเงินมีชื่อเสียงมานาน เป็นที่น่าไว้วางใจ	42	13.1
พนักงานมีอัธยาศัยไมตรีดี และช่วยเหลือเกษตรกร	7	2.2
รวม	320	100.00

ที่มา : จากการศึกษา

สำหรับจุดมุ่งหมายในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 68.1 มีจุดมุ่งหมายในการออมทรัพย์เพื่อสะสมเป็นเงินลงทุนในกิจกรรมการเกษตร รองลงมาร้อยละ 17.8 มีจุดมุ่งหมายในการออมทรัพย์เพื่อสะสมไว้ใช้จ่ายในการดำรงชีพในยามชรา และครัวเรือนร้อยละ 7.8 มีจุดมุ่งหมายในการออมทรัพย์เพื่อสะสมเป็นมรดกให้แก่ลูกหลาน ส่วนการออมทรัพย์เพื่อสะสมให้เป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมีจำนวนร้อยละ 4.4 และการออมทรัพย์โดยมีจุดมุ่งหมายอื่น ๆ อาทิ เพื่อสะสมไว้สร้างต่อเติมบ้าน หรือซื้อทองคำรูปพรรณ ซื้อรถเพื่อความมีหน้ามีตาในหมู่บ้านมีเพียงร้อยละ 1.9 เท่านั้น (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 จุดมุ่งหมายในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร

จุดมุ่งหมายการออมทรัพย์	จำนวน	ร้อยละ
เพื่อสะสมเป็นเงินลงทุนในกิจกรรมการเกษตร	218	68.1
เพื่อสะสมเป็นมรดกให้แก่ลูกหลาน	25	7.8
เพื่อสะสมไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล	14	4.4
เพื่อสะสมไว้ใช้ในการดำรงชีพในยามแก่ชรา	57	17.8
อื่น ๆ อาทิ เพื่อสะสมไว้สร้าง (ต่อเติมบ้าน ซ่อมของ รูปพรรณ หรือซื้อรถเพื่อความมีหน้ามีตาในหมู่บ้าน)	6	1.9
รวม	320	100.00

ที่มา : จากการศึกษา

2). หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย หนี้สินที่กู้ยืมจากนายทุนในหมู่บ้าน ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน หนี้สินที่กู้ยืมจากกลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และหนี้สินที่กู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น ๆ โดยหนี้สินที่กู้ยืมมาจากนายทุนในหมู่บ้าน ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้าน มีจำนวน 26 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 8.1 ของครัวเรือนทั้งหมด ส่วนครัวเรือนที่มีหนี้สินที่กู้ยืมจากกลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน และจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) มีจำนวน 169 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 52.8 ของครัวเรือนทั้งหมด สำหรับหนี้สินที่กู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น ๆ มีจำนวน 36 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 11.3 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 แหล่งกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกร

แหล่งกู้ยืม	จำนวน	ร้อยละ
นายทุนในหมู่บ้าน/ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน		
ไม่มี	294	91.9
มี	26	8.1
รวม	320	100.0

ตารางที่ 4.14 (ต่อ) แหล่งกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกร

แหล่งกู้ยืม	จำนวน	ร้อยละ
สหกรณ์การเกษตร/กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน และ		
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)		
ไม่มี	151	47.2
มี	169	52.8
รวม	320	100.0
ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น ๆ		
ไม่มี	284	88.7
มี	36	11.3
รวม	320	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

มูลค่าหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรจากการกู้ยืมกับแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่กู้ยืมจากนายทุนในหมู่บ้านญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) มีหนี้สินอยู่ระหว่าง 5,000 - 10,000 บาท ส่วนมูลค่าหนี้สินจากการกู้ยืมกับสหกรณ์เกษตรกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านหรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ส่วนใหญ่(ร้อยละ 50.3) มีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,001 - 30,000.บาท ส่วนหนี้สินของครัวเรือนที่สูงกว่า 30,000 บาท ขึ้นไป และ 5,000 - 10,000 บาท มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 24.9 และ 24.8 ตามลำดับ สำหรับมูลค่าหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่นๆพบว่าส่วนใหญ่(ร้อยละ 80.8) มีหนี้สินสูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป รองลงมามีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,001 - 30,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 11.5 (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 มูลค่าหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

มูลค่าหนี้สิน	จำนวน	ร้อยละ
นายทุนในหมู่บ้าน /ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	0	0.0
5,000 – 10,000 บาท	26	100.0
10,001 – 30,000 บาท	0	0.0
สูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป	0	0.0
รวม	26	100.0
สหกรณ์การเกษตร /กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน และ		
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	0	0.0
5,000 – 10,000 บาท	42	24.8
10,001 – 30,000 บาท	58	50.3
สูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป	42	24.9
รวม	169	100.0
ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่น ๆ		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	0	0.0
5,000 – 10,000 บาท	2	7.7
10,001 – 30,000 บาท	3	11.5
สูงกว่า 30,000 บาทขึ้นไป	31	80.8
รวม	36	100.0

ที่มา : จากการศึกษา

4.2.4 ความรู้ความเข้าใจ และปัญหาอุปสรรคในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร

1). ความรู้ความเข้าใจในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร

ความรู้ความเข้าใจของครัวเรือนในระดับที่เชื่อว่าเป็นจริงในการออมทรัพย์ เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ การเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์เป็นการออมอย่างหนึ่งที่เป็นผลดีต่อสมาชิกในครัวเรือนในอนาคต ($\bar{x} = 0.756$) อัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นจะจูงใจให้เกิดการออมเพิ่มขึ้น ($\bar{x} = 0.716$) การออมทรัพย์กับสถาบันการเงินได้รับอัตราดอกเบี้ยต่ำ ($\bar{x} = 0.713$) การออมทรัพย์สามารถออมได้กับสถาบันการเงินเท่านั้น ($\bar{x} = 0.703$) และการออมทรัพย์จะช่วยให้เกิดการขยายการลงทุนในกิจกรรมการเกษตรในอนาคต ($\bar{x} = 0.634$)

ส่วนความรู้ความเข้าใจของครัวเรือนในระดับที่เชื่อว่าไม่เป็นจริงในการออมทรัพย์เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ การออมโดยการเล่นแชร์ให้ผลตอบแทนสูงและสามารถใช้จ่ายเงินในยามฉุกเฉินได้ดี ($\bar{x} = 0.334$) การออมโดยซื้อทองคำเก็บไว้มีความสะดวกและได้ผลตอบแทนสูงกว่าการออมกับสถาบันการเงิน ($\bar{x} = 0.369$) การซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเงินผ่อนดีกว่าการออมกับสถาบันการเงิน ($\bar{x} = 0.403$) การปล่อยเงินกู้ให้ผลตอบแทนสูงกว่าการออมกับสถาบันการเงิน ($\bar{x} = 0.416$) และการออมทรัพย์กับสถาบันการเงินมีระเบียบที่ยุ่งยากซับซ้อน ($\bar{x} = 0.428$) (ตารางที่ 4.16)

จากความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจในการออมทรัพย์ของเกษตรกร พบว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีความรู้ความเข้าใจในการออมทรัพย์เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการออมในรูปแบบไม่เป็นทางการกับสถาบันการเงิน ซึ่งอัตราผลตอบแทนในรูปดอกเบี้ยจะเป็นสิ่งจูงใจทำให้เกิดการออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน และการออมทรัพย์จะทำให้การลงทุนในกิจกรรมการเกษตรในอนาคต นอกจากนี้ครัวเรือนเกษตรกรมีความเข้าใจว่าการเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์เป็นการออมอย่างหนึ่งที่เป็นผลดีต่อสมาชิกในครัวเรือนในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากถ้าสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์เสียชีวิตลง ครัวเรือนจะได้ผลตอบแทนจากค่าสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ที่ครัวเรือนนั้นเป็นสมาชิก และเป็นที่น่าสังเกตจากการสำรวจพบว่าครัวเรือนเกษตรกรเป็นสมาชิกชมรมฌาปนกิจสงเคราะห์มากกว่าหนึ่งชมรมเสมอ สำหรับความเข้าใจในการออมในลักษณะที่เป็นการถือสินทรัพย์ต่าง ๆ นั้น ครัวเรือนเกษตรกรเชื่อว่าการออมในรูปแบบอื่นสามารถจะทำให้ปริมาณเงินออมเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน อาทิ การออมทรัพย์โดยการเล่นแชร์ การซื้อทองคำเก็บไว้ การออมโดยซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเงินผ่อน รวมทั้งการออมโดยการปล่อยเงินกู้

ตารางที่ 4.16 ความรู้ความเข้าใจในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร

ความรู้ความเข้าใจ	จำนวน			ค่าเฉลี่ย
	เชื่อว่าไม่	เชื่อว่า	รวม	
	เป็นจริง(0)	เป็นจริง(1)		
1. การออมทรัพย์สามารถออมได้กับสถาบันการเงินเท่านั้น	95	225	320	0.703
2. การออมทรัพย์กับสถาบันการเงินได้รับอัตราดอกเบี้ยต่ำ	92	228	320	0.713
3. การออมทรัพย์กับสถาบันการเงินมีระเบียบที่ยุ่งยากซับซ้อน	183	137	320	0.428

ตารางที่ 4.16 (ต่อ) ความรู้ความเข้าใจในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร

ความรู้ความเข้าใจ	จำนวน			ค่าเฉลี่ย
	เชื่อว่าไม่	เชื่อว่า	รวม	
	เป็นจริง(0)	เป็นจริง(1)		
4. อัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นจะจูงใจให้เกิดการออมเพิ่มขึ้น	91	229	320	0.716
5. การออมทรัพย์จะช่วยทำให้เกิดการขยายการลงทุนในกิจกรรมการเกษตรในอนาคต	117	203	320	0.634
6. การออมโดยซื้อทองคำเก็บไว้มีความสะดวกและได้ผลตอบแทนสูงกว่าการออมกับสถาบันการเงิน	202	118	320	0.369
7. การซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเงินผ่อนดีกว่าการออมกับสถาบันการเงิน	191	129	320	0.403
8. การควบคุมโดยการเล่นแชร์ให้ผลตอบแทนสูง และสามารถเปลี่ยนเป็นเงินในยามฉุกเฉินได้ดี	213	107	320	0.334
9. การปล่อยเงินกู้ให้ผลตอบแทนสูงกว่าการออมกับสถาบันการเงิน	187	133	320	0.416
10. การเป็นสมาชิกแอปนกิจสงเคราะห์เป็นการออมอย่างหนึ่งที่เป็นผลดีต่อสมาชิกในครัวเรือนในอนาคต	78	242	320	0.756

ที่มา : จากการศึกษา

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.001-0.499 หมายถึงมีความเข้าใจในการออม
 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.500-1.000 หมายถึงไม่มีความเข้าใจในการออม

2). ปัญหาและอุปสรรคในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร

ความคิดเห็นของครัวเรือนที่มีต่อการออมทรัพย์ ในประเด็นที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการออมทรัพย์ เรียงตามลำดับความรุนแรงของปัญหาจากค่าเฉลี่ยมีดังนี้ ครัวเรือนไม่สามารถรับ

ทราบข่าวสารการให้บริการต่าง ๆ ของสถาบันการเงินอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 0.522$) อัตราผลตอบแทน (ดอกเบี้ย) คำนึงใจให้ออมทรัพย์กับสถาบันการเงิน ($\bar{x} = 0.491$) มีความยุ่งยากในการเซ็นเอกสารเป็นจำนวนมาก ($\bar{x} = 0.484$) ไม่มีความสะดวกในการเดินทางไปฝากและถอนเงินกับสถาบันการเงิน ($\bar{x} = 0.469$) มีความยุ่งยากในการฝากและถอนเพราะอ่านหนังสือไม่ออกเขียนหนังสือไม่ได้ ($\bar{x} = 0.169$) การเปลี่ยนรูปตราสารการเงินเป็นเงินสดมีความยุ่งยาก ($\bar{x} = 0.453$) ไม่เข้าใจในระเบียบการฝากและถอนเงินกับสถาบันการเงิน ($\bar{x} = 0.450$) พนักงานไม่เต็มใจให้บริการและไม่ให้ความเอาใจใส่กับเกษตรกร ($\bar{x} = 0.397$) ระยะเวลาในการเปิดทำการของสถาบันการเงินจำกัด ไม่สะดวกต่อการฝากและถอนเงิน ($\bar{x} = 0.394$) และไม่มั่นใจในความมั่นคงของสถาบันการเงินเอกชน ($\bar{x} = 0.391$) (ตารางที่ 4.17)

สำหรับปัญหาในการออมทรัพย์ของครัวเรือนที่เป็นอุปสรรคต่อการออมของครัวเรือนเกษตรกรที่สำคัญนั้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการติดต่อทำธุรกรรมทางการเงินกับสถาบันการเงิน อาทิ ครัวเรือน ไม่สามารถรับทราบข่าวสารการให้บริการต่าง ๆ ของสถาบันการเงิน มีความยุ่งยากในการเดินทางไปฝากและถอนเงิน รวมถึงความยุ่งยากในการที่จะต้องเซ็นเอกสารจำนวนมากที่เกษตรกรไม่เข้าใจรายละเอียดของเอกสารที่เซ็นลงไป ทั้งนี้เพราะเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่อ่านหนังสือไม่ออกและเขียนหนังสือไม่ได้ หรือแม้แต่อ่านออกเขียนได้แต่ก็ไม่สามารถทำความเข้าใจในเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นสัญญาผูกมัดระหว่างเกษตรกรกับสถาบันการเงิน นอกจากนี้ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากอยู่ในระดับต่ำ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปตราการเงินเป็นเงินสดมีความยุ่งยากก็เป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการออมทรัพย์ของครัวเรือน ส่วนปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการออมทรัพย์ในระดับนี้ไม่รุนแรงมากนัก คือ ระยะเวลาในการเปิดทำการสถาบันการเงิน การเอาใจใส่ของพนักงานที่มีต่อเกษตรกร รวมทั้งความมั่นคงของสถาบันการเงินเอกชน ทั้งนี้ครัวเรือนเกษตรกรเชื่อว่าเวลาการเปิดทำการที่สอดคล้องกับเวลาราชการมีความเหมาะสมดี และการปฏิบัติงานของพนักงานก็ให้ความเท่าเทียมเสมอภาคแก่ลูกค้าทุกคน นอกจากนี้ครัวเรือนเชื่อว่าถึงแม้ชื่อเสียงของสถาบันการเงินอาจจะไม่เป็นที่รู้จัก แต่มีความมั่นใจในการกำกับประกันเงินฝากของรัฐบาล

ตารางที่ 4.17 ปัญหาและอุปสรรคในการออมทรัพย์ของครัวเรือนเกษตรกร

ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน			ค่าเฉลี่ย
	ไม่เป็นปัญหา อุปสรรค(0)	เป็นปัญหา อุปสรรค(1)	รวม	
1. ไม่มีความสะดวกในการเดินทาง เพื่อไปฝาก-ถอนเงิน	170	150	320	0.469
2. ไม่เข้าใจในระเบียบการฝากและ ถอนเงินกับสถาบันการเงิน	176	144	320	0.450
3. ระยะเวลาในการเปิดทำการ ไม่สะดวกต่อการฝากถอนเงิน	194	126	320	0.394
4. พนักงานไม่เต็มใจให้บริการ และ ไม่ให้ความเอาใจใส่กับเกษตรกร	193	127	320	0.397
5. มีความยุ่งยากในการเซ็นเอกสาร เป็นจำนวนมาก	165	155	320	0.484
6. มีความยุ่งยากในการฝากถอน เพราะอ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้	174	146	320	0.456
7. อัตราผลตอบแทน (ดอกเบี้ย) ต่ำ ไม่จูงใจให้ออมกับสถาบันการเงิน	163	157	320	0.491
8. การเปลี่ยนรูปตราสารการเงินเป็น เงินสดมีความยุ่งยาก	175	145	320	0.453
9. ไม่สามารถรับทราบข่าวสารการ ให้บริการต่าง ๆ ของสถาบันการ เงินอย่างสม่ำเสมอ	153	167	320	0.522
10. ไม่มั่นใจในความมั่นคงของ สถาบันการเงินเอกชน	195	125	320	0.391

ที่มา : จากการศึกษา

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.001-0.499 หมายถึงไม่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการออม

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.500-1.000 หมายถึงเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการออม